

«Տրամութեամբ զգածնուցուս»:

Այս օրինակներուն մէջ զգածնում բայը առած է համակուիլ նշանակութիւնը:

Ուստի շատ զարմանալի կը թուի մեզի Մ. Մ. ի այն հաւատումը, որով՝ յետ թըւելու Մալխասեանի զգածուիլ-համակուիլ բառի օրինակները, կ'աւելցնէ. «բայց ես չեմ յիշեր նախադասութիւն մը, ուր զգածուիլ բայը գործածուած ըլլայ համակուիլ իմաստով»:

Ուրեմն, ինչպէս մեր նախորդ յօդուածին մէջ նշած էինք, հոս ալ կը կրկնենք, թէ մեր բառերը պէտք է նկատուի իրենց զանազան առումներով: Այլ է բառի մը հիմնական նշանակութիւնը, մեր պարագային՝ հազմիլ, այլ են յաջորդ իմաստները, որոնք աւելի փոխաբերական բնոյթ ունին, թէեւ իրենք տիրապետող դարձած են ներկայիս: Հետեւաբար շփոթութիւն է որ կը ստեղծուի՝ երբ լեզուաբանական դիտողութիւններ կը շարենք բառի մը երկրորդական իմաստներուն շուրջ:

Անցնինք դրական տուեալներու:

Ա. — ԶԳԱԼ, կազմուած զ նախդիրով գալ բայէն (զ+գալ), ըստ Աճառեանի, իր հիմնական նշանակութեամբ՝ իմանալ, հասկնալ, խելքի գալ իմաստն ունէր:

Ասկէ ձեւացած են, եկի կատարեալէն, գեկի - գեկ, որմէ իրագեկ (այսինքն՝ իրագագ), գեկոյց, գեկուցանիլ:

Ներկայիս կը նշանակէ նաեւ, ըստ Մալխասեանի.

1. զգայարանքով ըմբռնել, ընդունել մի բան.
2. հոգում տպաւորութիւններ ստանալ, հոգով ըմբռնել.
3. գիտակցել, գնահատել, հասկանալ եւ այլն:

ԶԳԱՅՈՒՄ (զգացմունք) բառն ալ, հետեւաբար, ունի իր հին նշանակութիւնը եւ նորերը: Ըստ Մալխասեանի.

1. զգալը, գիտակցելը, ըմբռնելը.
2. ազդումն, զգալ տալը.
3. ինչ որ մարդ զգում է հոգու մէջ.

4. ներքին գիտակցութիւն, հոգու տրամադրութիւն.

5. սէր, համակրանք:

Բ. — ԶԳԱԾԻՄ բայը կազմուած է, ըստ Աճառեանի, զ մասնիկով գած արմատէն (զ+գած), որ առանձին անգործածական է, բայց յայտնի Վերեւի նաեւ առիգած (ղենջակ, գոգնոց) բառի մէջ:

ԶԳԱԾԻԼ կը նշանակէ հազմիլ. իսկ փոխաբերաբար անձին մէջ կրել, համակուիլ:

Այս ԶԳԱԾ արմատէն կը ձեւանան զգածումն, զգածնում, զգածիմ, խաւարագած, խորհրդագած եւն...:

Աճառեան կ'աւելցնէ՝ թէ արդի դրական լեզուի մէջ չկայ զգածիլ - հազմիլ նշանակութիւնը. կայ միայն զգածուիլ (յուզուիլ, համակուիլ), որմէ բոլորովին տարբեր է զգացուիլ (զգալի ըլլալ): Այսպէս արեւմտեան դրական լեզուի մէջ, միշտ ըստ Աճառեանի:

Իսկ արեւելեան դրականը այս երկուքը շփոթելով իրարու հետ, կը գործածէ միայն զգացուիլ (1. զգալի ըլլալ, 2. զգածուիլ իմաստներով):

Բայց Մալխասեան չունի զգացուիլ բառը, այլ միայն զգածուիլ (... համակուիլ): Իսկ զգածում բառին դիմաց կը դրէ. «արեւմտահայ դրական լեզուում գործ էածումը զգացումն բառի նշանակութեամբ»:

Իրեւ ձեղրակացութիւն, կրնանք ըսել որ լաւ է զանազանել զգացուիլ եւ զգածուիլ բայերը, երկրորդին տալով ազդուիլ - յուզուիլ նշանակութիւնը: Եւ առաջինին վերապահելով զգալի ըլլալ իմաստը: Օրինակներ.

Այս տեղէն հոգի չի զգացուիր:

Այս մարդը բնաւ չի զգածուիր:

Ասոնց մէջ զգացուիլ ձեւացած է զգալէն: Իսկ զգածուիլ առաջ եկած է զգածումն բայէն:

Սակայն զգացուիլ բայն ալ յաճախ այդ երկրորդ նշանակութեամբ գործածուած է, ուստի չէ կարելի դատապարտել այդ-

պէս գործածողները, մինչ լաւագոյն ու ճշգրիտ ձեւը կը մատնանշուի:

Գալով ԶԳԱԾՈՒՄ (զգածմունք) գոյականին, շատ ճիշտ կը գտնենք Պր. Մ. Մ. ի դիտողութիւնը, թէ այդ բառը ոչ անհրաժեշտ է, ոչ ալ ճիշտ է զգացումի տեղ գործածել. տուած օրինակով ալ կը հաստատէ վարկածը:

Արդէն գրաբարի մէջ եւս զգածումն գոյականը միշտ իրական իմաստով գործածուած է, (հազմիլ), ըստ Հայկազեանի: Մինչ զգածնում-զգածիմ բայերն են լոկ որ համակուիլ - յուզուիլ փոխաբերական իմաստներն առած են:

Արդ, աշխարհաբարի մէջ իսկ չի գործածուիր զգածում գոյական մը հազմիլ ծածուիր զգածում գոյականի մը փոխարէրական իմաստով. ուրեմն փոխաբերական իմաստներով գործածելու հարկ ալ չկայ, մաստններով գործածելու հարկ ալ չկայ լեզուաթերեւս կարելիութիւն ալ չկայ լեզուաբանօրէն:

ՕՏԱՐԱՆՈՐԴ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զարքօմք սիրահար մըն է օտարախորդ բարդութիւններու: Հսկայատառ տիտղոսներու տակ նորանոր սիւնակներ կը տրամադրէ:

սինեմալսարհի
ֆիլմարուեստի
սպորտային կեանքի

Մարդ ինքնաբերաբար կը մղուի հարցընելու թէ ինչո՞ւ առ հրէշային բարդութիւններու երկրորդ մասը հայերէն մշակուցներ կը զարգան:

Խմբագիրը յատուկ արտօնութիւն մը ստացած է արդեօք Ս. Սահակէն կամ Մ. Մարտիկէն ... օտար լեզուներու մէջ հայերէն բառեր խառնելու:

ՍՈՎԵՏԵԱԿԱՆ

Ժամանակի սեփական ածանց մը, սովետական. անշուշտ հնչելու համար սովետական:

Նախ ըսենք որ, հայերէնի մէջ, ե տառը բառին մէջտեղը է կը կարգացուի: Կէս

ի-ի ձայն կը հանէ միայն երբ իրեն յաջորդէ ա մը. ինչպէս, հրեայ:

Երկրորդ, հայերէնի մէջ, ե եւ է քովէ քով չեն հանդիպիր. այդպէս գտնուելու պարագային ալ՝ ի՞նչ չեն կարգացուիր:

Երրորդ, եւ վերջապէս, հարկ ալ չկայ սովետական բառը քով գրելու:

Կը բաւէ պարզապէս գրել ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ, ինչպէս ընդունուած է ներկայ Հայաստանի մէջ:

ԲԱՅՕԴԵԱՅ

Ընդհանրացած սխալ մըն ալ այս է. նոյնիսկ բառարաններու մէջ ալ մտած:

Ուղիղ ձեւն է բացօթայ: Թ-ով:

Բացօթայ բարդութիւնը օդ բառին հետ կապ ու աղերս չունի, այլ օթ-ին հետ է իր գործը:

Օթ, արմատն է օթիմ, օթեւանիմ, օթոց, օթաբան բառերուն (որոնք կը նշանակեն հանգչիլ, դադրիլ, իջեւանիլ, կեանալ տեղ մը, կամ հանգչելու տեղ... եւն...:

Կան նաեւ օթագայիմ, օթագանիմ բարդութիւնները, օթ եւ ազանիմ բառերէն ձեւացած:

Արդ, ասոնցմէ ծագած են գրաբարի մէջ յաճախակի գործածուած ԲԱՅՕԹԵԱԳ - ԲԱՅՕԹԵԱՅ բառերը: Առաջինը երեք արմատներէ կազմուած. բաց - օթ - (ե)ազ, որ ըստ Հայկազեանի կը նշանակէ՝ որ ի բացի օթեալ ազանի:

Արդարեւ, ըստ Մալխասեանի, բացօթայ կը նշանակէ՝ բաց տեղ կամ բաց երկրմէ մէջ գիշերող (ած. կամ մկ.):

Զեմ գիտեր ինչու բացօթայ (դ-ով) բառը, որ ուղղադրական սխալի արդիւնք է, տեղ գտած է Մալխասեան բառարանին մէջ անգամ:

Ուղղադրական սխալ մըն է, ըսինք, որ սակայն երջանիկ մերձաւորութեամբ մը օդ բառին հետ, կ'ուղէ իր գոյութիւնն ապացուցանել: Բայց դժբախտաբար կեղծ են այդ ինքնութեան թուղթերը:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԵՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ